

Erasmus School of
Social and
Behavioural Sciences

Delen = Vermenigvuldigen?

Uitdagende tijden voor de sociologie

Prof.dr. Pearl Dykstra

Delen = Vermenigvuldigen?

Uitdagende tijden voor de sociologie

Colofon

Delen = Vermenigvuldigen?

Uitdagende tijden voor de Sociologie

Auteur: prof.dr. Pearl A. Dykstra

Uitgave

Erasmus School of Social and Behavioral Sciences, Erasmus Universiteit Rotterdam

November 2024

ISBN

978-90-75289-80-0

Vormgeving

PanArt communicatie en mediadesign, Rhoon

Druk

OBT, Leiden

Beeld voorkant

Royal Ontario Museum quilt collectie

"Crazy Quilt"

At the centre are photographic images on fabric of Mrs. Thomas Murray, the maker, surrounded by her four children. The elaborate border includes embroidered chrysanthemums, swans, and cranes, reflecting the popularity of Japanese motifs at the time.

"Crazy" pieced and appliqué quilt, 1884. Made by Mrs. Thomas Murray Hamilton, Ontario. Silks, brocade, velvet, photography, embroidery, paint. Gift of Mrs. Lynn Wrinch. Royal Ontario Museum quilt collection

Delen = Vermenigvuldigen?

Uitdagende tijden voor de sociologie

Prof.dr. Pearl A. Dykstra

Rede

Rede in verkorte vorm uitgesproken door Pearl A. Dykstra bij haar afscheid als hoogleraar Empirische Sociologie aan de Erasmus School of Social and Behavioural Sciences (ESSB), Erasmus Universiteit Rotterdam op vrijdag 29 november 2024.

Inhoud

Met andere disciplines samen	9
Pandemic & Disaster Preparedness Centre	10
Enthousiasme.....	11
Data-infrastructuur	12
Registergegevens	13
LISS-panel.....	13
Netwerkrelaties van de hele bevolking.....	14
Verborgene keuzes	15
Coördinerende rol van ODISSEI	16
Kennis-geschaagde advisering	17
Chief Scientific Advisor voor de Europese Commissie	17
Leren op de werkplek.....	19
Afsluitend	20
Dankwoord	21
Literatuur	24
Eindnoten	28

*Geachte rector magnificus,
geachte aanwezigen en geachte toehoorders via de livestream*

De populariteit van de opleiding sociologie groeit de laatste jaren (Nederlandse Sociologische Vereniging, 2023), een mooie ontwikkeling. Afgestudeerden hebben immers iets cruciaals te bieden, namelijk het vermogen om de raadsels van de samenleving bloot te leggen en te interpreteren (Engbersen, 2022). Daarvoor is sociologische verbeeldingskracht nodig: de kunst om de wisselwerking tussen het microniveau van individuele levens en het macroniveau van maatschappelijke krachten te ontrafelen (Mills, 1959). Sommigen analyseren de manier waarop culturele patronen, economische omstandigheden en beleidsvoorzieningen zowel uitdagingen en kansen, als ook belemmeringen in de levens van mensen creëren. Anderen bestuderen hoe nieuwe sociale normen ontstaan via nieuwe sociale omgangsvormen en gedragingen of hoe wederzijdse verbondenheid—immateriële of materiële—leidt tot de vorming van maatschappelijke instituties.

Momenteel liggen er unieke kansen voor sociologen om complexe maatschappelijke problemen nog beter te gaan ontleden en begrijpen. Ik wijs op de ondertitel van mijn afscheidsrede: uitdagende tijden voor de sociologie. Ik zal drie van die kansen beschrijven aan de hand van het begrip 'delen'. Aan het einde zal ik ingaan op de vraag of dat delen ook 'vermenigvuldigen' inhoudt.

Met andere disciplines samen

Ik start met 'delen' in de betekenis van een aandeel hebben in iets groters. Dat grotere is een multidisciplinaire benadering van actuele maatschappelijke vraagstukken. Sociologen krijgen in toenemende mate de kans om met onderzoekers uit andere disciplines samen te werken. De uitdaging is om het eigene, het onmisbare van een sociologische invalshoek aan te tonen en de meerwaarde ervan voor de resulterende inzichten te laten zien.

Gaandeweg is het inzicht gegroeid dat de problemen waarmee de samenleving wordt geconfronteerd—ongelijkheid, polarisatie, digitalisering, vergrijzing, klimaatverandering, gezondheid van mens, dier en milieu—te complex zijn om binnen één wetenschappelijke discipline te worden bestudeerd. Men spreekt hier van *wicked problems* (Rittel & Webber, 1973). Kenmerkend voor dit soort problemen is dat ze zich op verschillende niveaus bewegen en dat ze meerdere, onderling soms strijdige oplossingsrichtingen hebben. Vaak spelen uiteenlopende belangen en conflicterende waarden een rol. Grote maatschappelijke problemen vragen om sociale transformaties waarvoor inzichten uit verschillende disciplines richtinggevend zijn.

Gelukkig nemen sociologen in toenemende mate gebruik van de kans om de grote complexe vraagstukken zoals die van duurzaamheid en klimaat samen met vertegenwoordigers van andere wetenschapsdisciplines op de agenda te zetten.¹ Tegelijkertijd groeit het besef dat de noodzakelijke veranderingen niet uitsluitend door technologische vernieuwing zullen worden gerealiseerd (Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie, 2024). De ingewikkeldste puzzel ligt vaak bij het veranderen van menselijk gedrag. Sociologen wijzen er dan op dat menselijk gedrag enerzijds tot stand komt in een maatschappelijke omgeving, maar anderzijds ook bijdraagt aan de verandering van diezelfde omgeving.

In 2015 sprak collega Jan Willem Duyvendak over 'on-sociologische tijden'. Complexe problemen werden primair benaderd vanuit een individualistisch perspectief met weinig aandacht voor de ordening van de samenleving. Ik zie nu een beweging van *re-sociologisering*: toenemende aandacht voor de invloed van instituties, normen, kansen, machtsrelaties en sociale netwerken op menselijk gedrag.

Pandemic & Disaster Preparedness Centre

Graag gebruik ik onderzoek van het *Pandemic & Disaster Preparedness Centre* (PDPC, een samenwerking van de Erasmus Universiteit Rotterdam, het ErasmusMC en de Technische Universiteit Delft) als voorbeeld.² Een van de projecten waarbij ik ben betrokken (Op weg naar sociale en stedelijke weerbaarheid) start bij het idee dat reeds bestaande kwetsbaarheden worden vergroot in het geval van een pandemie of ramp (*compound risks*, Kruczkiewicz et al., 2021). Vaak gaat het om geografisch geconcentreerde groepen in overvolle of kwalitatief slechte woningen, die sterk afhankelijk zijn van openbaar vervoer en ook hard getroffen worden door energiearmoede. Sociologen, stadsgeografen, wiskundigen, bestuurskundigen, communicatiewetenschappers en epidemiologen werken samen om erachter te komen hoe de hulpbronnen van deze bewoners kunnen worden versterkt zodat ze weerbaarder zijn in het geval van een pandemie of ramp. Daarbij wordt gekeken naar zowel formele als informele voorzieningen ter versterking van de sociale infrastructuur in wijken.

Multidisciplinariteit is een teaminspanning. Cruciaal is dat er respect is voor elkaars discipline. Het vereist ook dat we, met onze verschillende epistemologieën, manieren vinden om reflexief samen te werken, om zelfkritisch te zijn en hoffelijk naar elkaar. Geen enkel kennisstelsel mag a priori superioriteit claimen. Hierbij hoort 'epistemische rechtvaardigheid' (Pijpers, 2024): de gedachte dat in principe alle kennis en perspectieven meegenomen kunnen worden in ons onderzoek. Daarbij moeten we ons niet beperken tot wetenschappelijke expertise, maar ook inzichten vanuit de praktijk en van

ervaringsdeskundigen meenemen. Soms moeten we, wanneer dat nodig is, erkennen en ermee instemmen dat we het oneens zijn met elkaar. Toch blijven we in dialoog streven naar een gemeenschappelijke basis om de weerbaarheid van kwetsbare groepen in kwetsbare wijken te versterken.

De jongere onderzoekers zijn zeer enthousiast over de samenwerking met andere disciplines. Regelmatig hoor ik dat ze zich vooral identificeren met het *Pandemic & Disaster Preparedness* gedachtegoed en zich niet rekenen tot een specifieke disciplinaire groep. Blijkbaar kan de toevoeging van methoden, begrippen en kennis uit andere vakgebieden niet alleen nieuwe wetenschappelijke inzichten opleveren, maar ook *collateral happiness* (Lamain et al., 2024), een soort 'nevengeluk'.

Enthousiasme

Gelukkig voel ik me vertrouwd met het enthousiasme dat ontstaat wanneer er met onderzoekers uit andere disciplines wordt samengewerkt. Recent had ik het genoegen om als adviseur betrokken te zijn bij een studie naar het draagvlak voor de zogeheten 'legitieme portie'. De legitieme portie is het bedrag dat een kind kan opeisen als hij of zij is onterfd in het testament van de ouders. Het onderzoek, uitgevoerd door een groep juristen en sociale wetenschappers van de Rijksuniversiteit Groningen, richtte zich op de vraag of de huidige regeling van de legitieme portie in het erfrecht nog wel op draagvlak in de samenleving kan rekenen (Beuker et al., 2024). Er is verschillende keren gepleit voor afschaffing van de legitieme portie. Een van de argumenten is dat familiebanden mogelijk losser zouden zijn geworden. Een ander argument is dat het belang van de vrijheid om zelf te bepalen wat er met de nalatenschap gebeurt, zou zijn gegroeid. Empirische onderbouwing voor afschaffing dan wel behoud van de legitieme portie ontbrak.

De Groningse onderzoekers hebben een prachtige studie verricht. Ten eerste is een grootschalig survey onder een representatieve groep Nederlanders gehouden. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met deskundigen (advocaten, notarissen, rechters, mediators en estateplanners) en met betrokkenen (ouders die hun kinderen hebben onterfd en kinderen die onterfd zijn). Ook zijn interviews gehouden met vertegenwoordigers van specifieke groepen, zoals een professionele bewindvoerder. Heel mooi zoals de inzichten vanuit de praktijk kleur en diepte geven aan de surveygegevens. Tot slot is een internationale vergelijking gemaakt van juridische regelingen voor de legitieme portie in geselecteerde Europese landen. Het draagvlak voor afschaffing van de legitieme portie blijkt relatief klein te zijn. Wel zijn tijdens het onderzoek verschillende voorstellen gedaan voor verbetering van de huidige wettelijke regeling.

Niet alleen kon ik als socioloog mijn methodologische expertise inzetten. Ook kon ik de rol vervullen van *ontzenuwer* van een mythe die in het publieke en politieke debat blijft rondzingen, namelijk dat intergenerationele familiebanden in recente decennia zwakker zijn geworden. De toenemende beschikbaarheid van herhaalde grootschalige studies met vragen over interacties tussen volwassen kinderen en hun ouders hebben onderzoekers in staat gesteld om mogelijke veranderingen in familierelaties in kaart te brengen. De sleutel is het gebruik van gegevens van dezelfde leeftijdsgroepen die op verschillende momenten in de tijd zijn verzameld. De resultaten, die afkomstig zijn uit verschillende Europese en Angelsaksische landen, bieden weinig steun voor het idee dat intergenerationele familiebanden de afgelopen decennia losser zijn geworden (Dykstra & Fokkema, te verschijnen). De mate van solidariteit tussen volwassen kinderen en hun ouders is grotendeels ongewijzigd gebleven, en voor zover er veranderingen zijn, gaan die in de richting van een intensivering van intergenerationele contacten binnen families.

Bovenstaande voorbeelden tonen hoe de toevoeging en integratie van sociologische inzichten de meerwaarde van multidisciplinaire projecten kunnen verhogen.

Data-infrastructuur

Ik kom nu bij een tweede betekenis van 'delen', namelijk samen ergens gebruik van maken. Het gaat mij nu om het gemeenschappelijk gebruik van data. Die data kunnen kant-en-klaar zijn, gecreëerd door bedrijven of overheden, of op maat, gecreëerd door een onderzoeker om een specifieke vraag te beantwoorden (Salganik, 2018). Mede onder invloed van de Open Science beweging,³ zijn er steeds meer zogenoemde Big Data die door sociologen gebruikt kunnen worden. De uitdaging is om te leren die data te analyseren en er betekenisvolle kennis mee te genereren.

Om mythes te ontcrachten (zoals die over de verzwakking van familiebanden) helpt het om de beschikking te hebben over reeksen van cijfers, gebaseerd op gedegen onderzoek. Helaas zijn er onderzoekers die nog steeds terughoudend zijn om hun data met collega's te delen. De Zweedse arts en statisticus Hans Rosling (bekend van zijn lezingen met bewegende bubbelgrafieken) sprak over *Database Hugging Disorder* of DBHD (Khokhar, 2017). De 'data omarmings-ziekte' voorkomt dat kennis die is opgesloten in datasets wordt ingezet voor het algemeen belang. Rosling, die in 2017 overleed, liet zien dat de beste manier om gegevens nuttig te maken, is om ze beschikbaar te maken voor hergebruik.

Registergegevens

In Nederland verkeren we in de fortuinlijke omstandigheid dat het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) onder strenge voorwaarden (vanwege privacy) toegang biedt tot registergegevens. Dat zijn gegevens die worden verzameld door overheidsorganisaties zoals ministeries en gemeenten, en door private partijen die publieke taken uitvoeren (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, 2019). Bij registergegevens moet men denken aan de informatie die de overheid van oudsher op reguliere basis verzamelt over personen, bedrijven, instellingen, markten, wegen, natuur, emissies, woningen, enzovoorts. Toegang tot die data maakt onderzoek mogelijk dat anders niet kan worden gedaan—bijvoorbeeld omdat het om kleine groepen van personen of organisaties gaat die onvoldoende aanwezig zijn in steekproeven, of omdat het te ingewikkeld is om relevante gegevens over een langere tijd te verzamelen. Surveygegevens kunnen worden gekoppeld aan CBS-gegevens, mits ondervraagden daarvoor toestemming hebben gegeven. Laat ik een voorbeeld geven van belangwekkend onderzoek dat met behulp van zo'n koppeling is uitgevoerd.

De combinatie van data uit het Nationaal Tweelingen Register met die van het CBS maakte het mogelijk om een oude vraag uit de psychiatrie te beantwoorden. In stedelijke gebieden wonen meer mensen met een schizofrene aandoening dan in landelijke gebieden. Hoe komt dat? De gangbare verklaring is dat een stedelijke omgeving mensen vatbaarder maakt voor schizofrenie. Maar CBS-gegevens over verhuizingen brachten een aanvullende verklaring. Mensen met een genetische aanleg voor schizofrenie zijn geneigd zijn om naar steden te verhuizen—die op hun beurt risicofactoren voor de ziekte kunnen zijn (Colodro-Conde et al., 2018).

Het genetische onderzoek vereiste capaciteit op een krachtige supercomputer en een hoog beveiligde rekenomgeving. Die voorwaarden zijn gecreëerd door ODISSEI⁴ (*Open Data Infrastructure for Social Science and Economic Innovations*), de data infrastructuur voor de sociale wetenschappen in Nederland. Het was een groot genoegen om dit project vanaf de start te leiden. ODISSEI is de enige faciliteit ter wereld die onderzoekers in staat stelt analyses uit te voeren op privacy-gevoelige registergegevens met behulp van een supercomputer. Maar ODISSEI biedt meer faciliteiten.

LISS-panel

ODISSEI is medefinancier van het LISS-panel⁵ (*Longitudinal Internet Study for the Social Sciences*), waarin feitelijke en op meningen gebaseerde informatie via zelfrapportages wordt verzameld. ODISSEI geeft subsidies aan jonge onderzoekers om hun eigen data te verzamelen door tijd te kopen in het

nationaal representatieve panel. LISS-medewerkers leveren expertise over de formulering van de vragen die aan de respondenten worden voorgelegd. Allerlei achtergrondinformatie hoeft niet verzameld te worden omdat LISS-gegevens gekoppeld zijn aan CBS-gegevens. Er zijn mogelijkheden voor innovatieve vormen van dataverzameling zoals datadonatie van sensor- en digitale traceergegevens (Boeschoten et al., 2022), en *real-time*, interactieve, massale online experimenten (Nunner et al., 2023).

Binnen het LISS-panel wordt een groot aantal mensen in de tijd gevolgd (het gaat om zo'n 8000 personen; een deel van de steekproef wordt steeds ververst). Deze opzet maakt het mogelijk om klassieke sociologische vragen op een nieuwe manier te beantwoorden. Een van die vragen betreft de samenhang tussen huwelijk en welbevinden. Gehuwden hebben over het algemeen een hogere mate van welbevinden dan ongehuwden. Maar komt dit door 'selectie' (gelukkige mensen hebben een grotere kans om te trouwen) of 'causatie' (het huwelijk biedt allerlei voordelen in het leven)? Twee Rotterdamse economen (Chen & Van Ours, 2018) zochten dit uit. Bijzonder is dat ze niet alleen naar gehuwden keken, maar ook naar ongehuwd samenwonenden. Daarnaast onderscheidden ze hetero- en homostellen. Hun resultaten wijzen deels op positieve selectie: gelukkiger mensen hebben meer kans om een partner te hebben. Daarnaast is er sprake van causatie. Trouwen (met een persoon van het andere geslacht of van hetzelfde geslacht) resulteert in een grotere gelukswinst dan ongehuwd samenwonen (met een persoon van het andere geslacht of van hetzelfde geslacht). De gelukseffecten voor de vorming van en de ontbinding van partnerschappen (gehuwd dan wel ongehuwd) blijken symmetrisch te zijn: ze zijn ongeveer even groot, maar in tegengestelde richting. Partnerschapsvorming leidt tot meer geluk, terwijl partnerschapsontbinding leidt tot minder geluk.

Netwerkrelaties van de hele bevolking

Een ander voorbeeld van een databestand dat is gefaciliteerd door ODISSEI, betreft de netwerkrelaties van de hele Nederlandse bevolking (Van der Laan et al., 2023). Die netwerkrelaties worden vanaf 2009 jaarlijks in kaart gebracht. Voor iedere inwoner wordt op basis van CBS-microdata een zogenoemd ego-netwerk samengesteld met huisgenoten, familie, burens, collega's en klasgenoten. Een ego-netwerk bevat alle personen in Nederland die vanuit ego via het netwerk te bereiken zijn. Het databestand van netwerkrelaties is beschikbaar voor onderzoek, uiteraard met inachtneming van veiligheids- en privacyregels. Er zijn talloze mogelijkheden voor sociologische studies die de interacties tussen mensen gebruiken om inzicht te krijgen in ongelijkheid, cohesie en cultuur. Voorbeelden zijn de voortdurende sociale segregatie (Kazmina et al., 2024), de wijze waarop mensen elkaars gedrag beïnvloeden (Bos et al., 2022), of de verspreiding van infecties (zie Hedde-Von

Westernhagen et al., 2024). Overigens moet worden benadrukt dat de ego-netwerken geen weergave zijn van gerealiseerde sociale interacties. Wel geven ze de opportuniteitsstructuren weer voor het vormen van onderlinge bindingen (maar ook dat van tegenstellingen, zie De Swaan, 2022) op nationale schaal. Verder moet worden opgemerkt dat bepaalde netwerkrelaties ontbreken, zoals onlinecontacten of kennissen van bijvoorbeeld sportclubs of gebedshuizen. De relaties in het ego-netwerk moeten worden gezien als reservoir van potentiële contacten.

De gekoppelde structuur van registergegevens biedt interessante vooruitzichten om de opzet van surveysteekproeven te veranderen (Das & Emery, 2024). In plaats van ervan uit te gaan dat respondenten onafhankelijk van elkaar zijn, kan gebruik worden gemaakt van het gegeven dat mensen via families, scholen, buurten, en bedrijven met elkaar verbonden kunnen zijn. Het resultaat zou een steekproef zijn van individuen die variëren in de mate waarin ze van anderen zijn verwijderd (Lazer et al., 2020). Een dergelijke steekproef maakt het mogelijk om vragen te beantwoorden die tot nu toe grotendeels buiten het bereik van sociologen hebben gelegen. Voorbeelden zijn het overnemen van nieuwe gewoontes zoals energiebesparing, de verspreiding van politieke overtuigingen, of de invloed van contacten uit het verleden zoals vroegere klasgenoten, collega's en burens op het huidige leven.

Verborgene keuzes

Hoewel registergegevens veel onderzoeksmogelijkheden bieden, moet men de beperkingen niet over het hoofd zien (Custers, 2024). De gemeentelijke basisadministratie is niet honderd procent nauwkeurig. Niet iedereen laat zich inschrijven (bijvoorbeeld arbeidsmigranten). Sommigen staan ingeschreven op een ander adres dan waar ze feitelijk wonen (bijvoorbeeld studenten die nog op het adres van hun ouders zijn geregistreerd). Gegevens kunnen verouderd zijn, bijvoorbeeld omdat een verhuizing of overlijden niet tijdig is doorgegeven. Zoals bij alle kant-en-klare bronnen is het essentieel om na te gaan hoe data worden verzameld en welke verborgen keuzes daarachter schuilgaan (Ruppert et al., 2017). Hier is een rol weggelegd voor 'kwalitatieve' onderzoekers, die met behulp van interviews en participerende observaties inzicht kunnen verschaffen in de validiteit van gehanteerde indicatoren. Hun werk kan ook helpen om te beoordelen of patronen in de data zinvol zijn en op de juiste manier worden geïnterpreteerd. Opnieuw blijkt dat kwalitatieve onderzoekers onmisbaar zijn binnen de datarevolutie van de sociale wetenschappen (Grigoropoulou & Small, 2022).

Coördinerende rol van ODISSEI

Naast het vergemakkelijken van de toegang tot grootschalige datasets en ondersteuning voor innovatieve dataverzamelingstechnieken, biedt ODISSEI trainingen in computationele analysevaardigheden. Immers, de analyse van 'big data' vereist technische expertise die nog niet standaard wordt onderwezen in sociologie-opleidingen. Denk aan databasevaardigheden, programmeer-vaardigheden voor massale gegevensverwerking, simulatietechnieken, visualiseringstechnieken, methoden voor sociale netwerkanalyse en technieken om patronen te ontdekken in tekstuele, visuele en audiovisuele data. ODISSEI coördineert vernieuwingen in het methoden- en statistiekonderwijs. Het is cruciaal dat de jongste lichtingen studenten beter gebruik kunnen gaan maken van de kansen die de nieuwe typen data bieden.

ODISSEI kan een coördinerende rol spelen omdat het een ledenorganisatie is. Zo'n ledenorganisatie is bijzonder binnen de competitieve academische wereld. Momenteel zijn er 45 leden, die ieder een jaarlijkse bijdrage betalen. Het aantal is nog steeds groeiende. Leden zijn Faculteiten sociale wetenschappen, Faculteiten economie & bedrijfskunde, instituten voor sociale wetenschappen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), Planbureaus (Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), Centraal Planbureau (CPB)), Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Gezondheidszorg (NIVEL), De Nederlandse Bank (DNB), Netherlands e-Science Centre, SURF (verantwoordelijk voor IT op universiteiten en hogescholen), CBS, en Data Archiving and Networked Services (DANS). Het lidmaatschap is een erkenning dat data-infrastructuur een gedeeld goed is. Het getuigt ook van commitment.

De ontwikkeling en uitbouw van een data-infrastructuur zoals ODISSEI omvatten hoogwaardige academische activiteiten. Ten eerste is gedegen onderzoekservaring een voorwaarde om het werk te doen. Daarnaast hebben de werkzaamheden zelf (data toegankelijk en bruikbaar maken, waarborgen van data-integriteit en beveiliging, computerfaciliteiten geschikt maken, enzovoorts) een wetenschappelijk karakter. Tot slot, zonder inzicht in de inhoudelijke en methodologische wetenschappelijke ontwikkelingen is er weinig garantie dat het benutten van een data-infrastructuur de vernieuwende inzichten oplevert die gebruikers nastreven. Het personeelsbeleid aan universiteiten en hogescholen heeft nog weinig oog voor bijdragen aan data-infrastructuur (Universiteiten van Nederland et al., 2019, 2023). Mijns inziens moeten die taken beter worden gewaardeerd—omdat ze inherent wetenschappelijk zijn en omdat ze het onderzoek van andere wetenschappers verder brengen.

Ik pleit er daarom voor dat werken aan de verbetering van data-infrastructuur wordt erkend als een academische loopbaan—naast de bestaande profielen onderzoek, onderwijs, impact en leiderschap.

Kennis-geschaagde advisering

De derde en laatste betekenis van 'delen' die ik benoem, is die van het aangaan van een dialoog met beleidsmakers door hen op de hoogte te brengen van wat je weet. Voor sociologen zijn er steeds meer mogelijkheden om op een betekenisvolle en effectieve manier bij te dragen aan de ontwikkeling en uitvoering van beleid. De uitdaging is om sociologische inzichten te vertalen naar bruikbare informatie voor politici en beleidsmakers (Dykstra, 2019).

Mijn keuze voor de sociologie is niet alleen voortgekomen uit een intellectuele fascinatie voor het vakgebied, maar ook uit de overtuiging dat een gedegen sociologische analyse de wereld kan helpen verbeteren. Een mooie recente ontwikkeling is dat er vanuit media en beleid in toenemende mate gevraagd wordt om inzichten vanuit de sociologie. Tijdens de coronapandemie bijvoorbeeld, werd het werk van sociologen (en dat van sociale- en geesteswetenschappers meer in het algemeen) steeds serieuzer genomen. Journalisten, politici en beleidsmakers zagen dat sociologisch onderzoek waardevolle inzichten biedt in vormen van sociale ongelijkheid, bronnen van maatschappelijke onvrede en tevens verklaringen aandraagt voor het selectieve gebruik van wetenschappelijke resultaten (cf. Engbersen, 2009). Dit type kennis kan helpen om het draagvlak voor soms moeilijke beleidsmaatregelen te vergroten (Duyvendak et al., 2021).

Chief Scientific Advisor voor de Europese Commissie

Met haar aandacht voor institutionele beperkingen, culturele context, machtsverhoudingen, sociale opvattingen en normatieve keuzes biedt de sociologie een uniek perspectief op de werkelijkheid. Dit perspectief helpt om fundamentele beginselen voor kennis-geschaagde advisering te formuleren.

Ik heb het voorrecht gehad om vijf jaar lang deel uit te maken van een groep van zeven wetenschappers die de Europese Commissie van kennis-geschaagd advies voorzagen. Momenteel ben ik nog als expert verbonden aan de Europese Commissie. In deze gremia heb ik een bijdrage kunnen leveren aan de sociologische onderbouwing van beleidsaanbevelingen.⁶

Ons advies over cyberbeveiliging dient als voorbeeld (Group of Chief Scientific Advisors, 2017). Door menselijke waarden en machtsdynamiek—die bijvoorbeeld kan resulteren in sociale ongelijkheid of discriminatie—als uitgangspunt te kiezen, benadrukten we het belang van controle over persoonsgegevens, en de

daaraan gelieerde digitale identiteit en voetafdruk op het web. We stelden dat het eenvoudiger moet worden om gebruik te maken van het recht om te worden vergeten op het internet. Ook wezen we op 'contextuele identiteit'. Websitebeheerders mogen niet méér persoonlijke gegevens verzamelen dan absoluut noodzakelijk is voor hun doeleinden. Ook benadrukten we transparantie: overheden, dienstverleners en systeemontwikkelaars moeten op een controleerbare manier omgaan met gegevens. Onze focus op gegevensbescherming en privacy bood een andere invalshoek dan de gebruikelijke nadruk op betere technologische beveiliging van het internet. Daarnaast benadrukten we normen rond goed ondernemerschap, de *duty of care* richting klanten. Software- en hardwareproducenten moeten zorgvuldigheid betrachten met betrekking tot cyberbeveiliging gedurende de gehele levenscyclus van hun product, vanaf de ontwerpfase. Te vaak worden producten op de markt gebracht die onvoldoende zijn getest op cyberveiligheid.

Het is heel bevredigend om te zien dat de adviezen van de *group of seven* worden gebruikt (Bradbury et al., 2022) en dat sociologische inzichten daaraan hebben bijgedragen. Een aantal factoren ligt aan die bruikbaarheid ten grondslag. Onpartijdigheid is de eerste. Een advies wordt eerder serieus genomen wanneer de auteurs als betrouwbaar worden gezien. Onafhankelijkheid en het bewaken van wetenschappelijke integriteit zijn cruciaal. Vandaar dat veel aandacht wordt besteed aan de aard en de invloed van mogelijke persoonlijke belangen. Die persoonlijke belangen zijn niet uitsluitend financieel. Ze kunnen ook voortkomen uit carrièreoverwegingen, behoefte aan professionele erkenning, ideologische overtuigingen, managementpositie of politieke betrokkenheid. Een tweede factor is dat op een raadplegende manier wordt gewerkt. Regelmatig overleg verheldert voor welke maatschappelijke vraagstukken advies nodig is en het geeft duidelijkheid over de vraag óf, waar en hoe de wetenschap haar inzichten kan inzetten voor een betere besluitvorming. Een derde factor is dat er, via een samenwerking met over honderd Europese wetenschappelijke academies, de beschikking is over het beste wat de wetenschap te bieden heeft. Dat maakt het mogelijk om met gezag uitspraken te doen. Tot slot, kennis van de Europese beleidscontext draagt ertoe bij dat aanbevelingen kunnen worden afgestemd met relevante wet- en regelgeving, waardoor ze eerder in de praktijk worden gebracht.

Leren op de werkplek

Jonge wetenschappers vragen me vaak hoe ze *Chief Scientific Advisor* kunnen worden. Mijn antwoord is dat ze heel goed moeten worden in hun vak, heel goed moeten kunnen uitleggen wat de maatschappelijke relevantie is van hun werk, en vooral moeten samenwerken met organisaties die gespecialiseerd zijn op het snijvlak van onderzoek en beleid. Een voorbeeld van zo'n organisatie is Parlement & Wetenschap,⁷ die een scala aan activiteiten organiseert waarbij Tweede Kamerleden en hun medewerkers worden voorzien van wetenschappelijke kennis over actuele maatschappelijke onderwerpen. Activiteiten die worden georganiseerd zijn: ontbijtbijeenkomsten en minisymposia, wetenschapstoetsen die de onderbouwing van kabinetskeuzes evalueren, samenvattingen (*factsheets*) van de wetenschappelijke stand van zaken, en netwerkverkenningen om een overzicht te krijgen van wetenschappers met kennis over een specifiek thema. Ik wil hierbij opmerken dat relaties opbouwen met beleidsmakers veel geduld, tijd, energie en doorzettingsvermogen vergt (Engbersen et al., 2022). Op de werkplek moet ruimte en ondersteuning worden geboden, zodat wetenschappers de kans krijgen om ervaring op te doen.

Kennis-geschaagde advisering is geen vak waarin iemand af kan studeren. De samenwerking tussen wetenschap en beleid is vooral *on the job learning*. Toch is het cruciaal dat de impliciete kennis die al lerende wordt opgedaan beschikbaar komt voor huidige en toekomstige onderzoekers die zich met beleid willen bezighouden (Obermeister, 2020). Vandaar dat we als *Group of Chief Scientific Advisors* in 2019 een 'receptenboek' (*Scientific advice to European policy in a complex world*) over beleidsadvies hebben uitgebracht waarin onze ervaringen het uitgangspunt vormden. Wil wetenschappelijk advies politiek geloofwaardig zijn in een tijdperk van nepnieuws en polarisatie, dan moet het zorgvuldig worden beheerd—door te laten zien dat het beste uit de wetenschap wordt gehaald, dat het advies kritisch is ten aanzien van de kwaliteit van de wetenschap, dat onzekerheden worden gecommuniceerd en dat de complexiteit niet wordt gebagatelliseerd. Verder wordt benadrukt dat, om politiek nuttig te zijn, de gekozen onderwerpen zorgvuldig moeten worden opgesteld in dialoog met politici, en dat het proces van het verzamelen van wetenschappelijke kennis gescheiden moet blijven van het schrijven van aanbevelingen op basis van die kennis. De publicatie wordt veelvuldig geciteerd door zowel wetenschappers als beleidsmakers (Bradbury et al., 2022).

Academici en beleidsmakers leven vaak in verschillende werelden en spreken niet altijd dezelfde taal. Een van de manieren voor wetenschappelijk onderzoekers om de kloof te overbruggen, is door tijd door te brengen in een overheidsinstelling (Clancey et al., 2023). Ze leren hoe beleid wordt ontwikkeld en welke rol wetenschappelijke inzichten daarin spelen. Ook doen ze ervaring op in het

brengen van actuele wetenschappelijke inzichten naar de beleidspraktijk. Overheidsinstellingen kunnen helpen door detacheringen voor academici te creëren of door een contract voor bepaalde tijd aan te bieden. Fellowships zoals die binnen het CoSPIRIT programma van Stevinpremie winnaar Corien Prins worden aangeboden,⁸ zijn een andere mogelijkheid. Het is de bedoeling dat de komende vijf jaar zeker twee onderzoekers per jaar een fellowship van zes maanden krijgen in het rijke, Nederlandse kennis- en advieslandschap. De eerste fellows zijn gestart bij de Dienst Analyse en Onderzoek (DAO) van de Tweede Kamer. Het mooie is dat de CoSPIRIT fellows een gemeenschap zullen gaan vormen voor kennisoverdracht naar nieuwe lichtingen onderzoekers, onderlinge feedback en intervisie.

Afsluitend

Houdt delen ook 'vermenigvuldigen' in? Levert delen iets op, en zo ja, wat? De eerste vorm van delen verloopt via multidisciplinaire samenwerking. Zo'n samenwerking vereist ingewikkelde communicatieve, relationele, en inhoudelijke inspanningen. Als er een basis van vertrouwen is (Knapp et al., 2015), kunnen die inspanningen behalve *collateral happiness* (zie hierboven), ook vernieuwende wetenschappelijke opbrengsten genereren. De deling van verschillende disciplinele inzichten leidt dan via effectieve combinatie en integratie tot een vermenigvuldiging van kennis.

De tweede vorm van delen gebeurt via het gemeenschappelijk gebruik van data. Dit vereist dat die data beschikbaar zijn. De verantwoordelijkheid om gegevens beschikbaar te maken, hoe complex ze ook zijn, is vastgelegd in het zogenoemde FAIR-principe, dat inhoudt dat gegevens vindbaar, toegankelijk, interoperabel en herbruikbaar moeten zijn (Wilkinson et al., 2016). Wat levert dit op? Toegang tot gegevens (met als uitgangspunt 'zo open als mogelijk, zo afgeschermd als noodzakelijk') is niet alleen een publiek goed (Boulton, 2021), maar ook een kostenbesparende maatregel en een manier om eerdere empirische resultaten te verifiëren. Toegang tot grootschalige data en computationele methoden maakt een vernieuwing van de onderzoeksagenda mogelijk (Marres, 2017), terwijl toegang tot overheidsgegevens de mogelijkheden vergroot om beleid van empirische ondersteuning te voorzien. Deze tweede vorm van delen—in dit geval van publieke data—maakt nieuwe empirische vragen mogelijk en vermenigvuldigt daarmee de kans op nieuwe, effectieve beleidsmaatregelen.

De derde en laatste betekenis van delen is gefundeerd in kennis-geschaagde beleidsadvisering, die ontstaat via geïnformeerde dialogen met beleidsmakers. De kans op effectief advies is groter wanneer tijdens een adviestraject regelmatig ruggespraak wordt gehouden tussen beleidsmakers en wetenschappers

(Dykstra, 2022). Die kans is ook groter als een advies goed past binnen een beleidsagenda (Gluckman et al., 2021), maar via ruggespraak kan die passendheid ook verder geoptimaliseerd worden.

Tot slot nog één keer iets over mijn ervaring als *Chief Scientific Advisor*. In die rol heb ik me verdiept in onderwerpen die heel weinig, en soms helemaal niets te maken hebben met mijn achtergrond als familiesocioloog, bijvoorbeeld voedsel uit de oceanen, microplastics, auto-emissies, gewasbeschermingsmiddelen, en pandemische paraatheid. Zelfs bij deze uiteenlopende onderwerpen bleek het vaak zinvol om een sociologische invalshoek in te brengen. En om al deze, in het voorafgaande geschetste redenen vind ik empirische sociologie het mooiste vak dat er is.

Dankwoord

Aan het einde van mijn rede gekomen, wil ik nog enkele woorden van dank uitspreken. Ik dank de opeenvolgende rectores magnifici en collegevoorzitters die er sinds 2009 (het jaar waarop ik hoogleraar werd bij de Erasmus Universiteit Rotterdam) zijn geweest voor hun steun en vertrouwen. Ik dank de decaan van de Erasmus School of Social and Behavioural Sciences, Victor Bekkers, voor zijn vroege omarming van het Erkennen en Waarderen programma. Ook dank ik hem voor zijn collegialiteit. Ik heb grote waardering voor de humorvolle en deskundige wijze waarop mijn teamleider, Jiska Engelbert, haar taken vervult.

Achter en naast bestuurders staan medewerkers van de ondersteunende diensten die mij hebben bijgestaan—hoewel mijn hulpverzoeken regelmatig *last-minute* waren, of een compleet nieuw terrein bestreken. Hulde aan de collega's van afdelings- en faculteitssecretariaat, personeelszaken, financiën, ICT, communicatie, en onderwijs- en onderzoeksondersteuning. Een bijzonder woord van dank ben ik verschuldigd aan Katarina Putnik voor haar onvermoeibare inzet bij de herziening van het hooglerarenbeleid en aan Adrian Sneeuw, die de best-mogelijke hulp geeft bij grote onderzoeksaanvragen.

De afdeling Bestuurskunde & Sociologie biedt ongekende expertise in de vertaling van onderzoeksresultaten naar praktijk en beleid. Ik bewaar goede herinneringen aan de gesprekken met Arwin van Buuren over GovernEUR, een universitair team dat organisaties helpt om de gevolgen van een voorgenomen transitie in kaart te brengen en daarop te anticiperen. Het was altijd erg leuk en inspirerend om met Godfried Engbersen van gedachten te wisselen over zijn werkzaamheden bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Door Romke van der Veen, kroonlid van de Sociaal Economische Raad en adviseur van het Zorginstituut Nederland, heb ik me met plezier verder verdiept in realistische beleidsevaluatie. Met Han Entzinger was het heerlijk om Brusselse ervaringen te delen.

Gelukkig is het aandeel vrouwen binnen de afdeling gestaag gestegen. Renske Keizer is met mij mee naar Rotterdam gekomen. Ze is een top wetenschapper geworden, die op haar kenmerkende energieke manier flink bijdraagt aan het grotere goed van de afdeling. Het was een feest om haar als collega te hebben. Aafke Komter werd na haar pensionering *visiting professor*. Wat een genot om met haar aan nieuwe publicaties te werken en te reflecteren op de stand van zaken van de Nederlandse sociologie. Tineke Fokkema is bijzonder hoogleraar geworden. Aan haar dank ik de verruiming van mijn onderzoeksgebied naar migrantenfamilies. Die focus heeft me geleerd om familiekenmerken die we in Nederland vanzelfsprekend vinden, zoals geografische nabijheid en onafhankelijkheid tussen generaties, in een ander daglicht te zien. Liesbet van Zoonen was niet alleen decaan van de *Graduate School* maar ook kamergenote. Onze kamer was een plek voor recalcitrantie, tegendraadsheid, en heel veel feministische energie. We hebben ongelooflijk veel lol samen—en delen een passie: tuinieren en tuinen bezoeken.

Veel dank aan de hiervoor genoemde collega's en aan alle andere afdelingsgenoten waarmee ik de afgelopen jaren heb mogen werken. De Erasmus Universiteit is penvoerder van ODISSEI (de nationale data-infrastructuur voor de sociale wetenschappen). Ik kan onmogelijk de tachtig wetenschappers die daarbij zijn betrokken bij naam noemen. Een paar kan ik niet onbenoemd laten, en dat zijn Lucas van der Meer, Kasia Karpinska en Tom Emery. Tom zegt altijd dat hij mijn *right-hand man* is. Eigenlijk ben ik zijn *left-hand woman*. Tom is degene die mij inwijdt in de wereld van digitale sociologie, en laat zien hoe hardware, software en people ware samenkomen bij het bouwen van een infrastructuur.

De Erasmus Universiteit heeft samen met het ErasmusMC en de TUDelft genereuze startfinanciering gegeven voor het PDPC (*Pandemic & Disaster Preparedness Centre*). Collega kartrekkers zijn Marion Koopmans (voor virologie), Thom Boogaard (voor water management), en Anja Schreijer (voor publieke gezondheid). Ik wil hen danken voor een ongelooflijk spannende samenwerking.

Mijn promovendi wil ik graag bedanken voor intensieve discussies over de ontwikkeling van kennis en hun eigen bijdrage daarin. Het was altijd een genoegen om hen te zien groeien als mens en als wetenschapper. Ik ben blij dat ik—ook na mijn afscheid—nog betrokken zal zijn bij de promotietrajecten van Gita Huijgen en Lotte Schrijver. Ook verheug ik me op voortzetting van de samenwerking met Charlotte Waltz, postdoc van het PDPC. Daarnaast dank ik de studenten die mijn vakken volgden. Ze gaven nieuwe impulsen en brachten de ervaringen van jongere generaties in.

De samenstelling van de *group of seven* vertoonde enige wisselingen over een periode van vijf jaar. Vandaar dat ik meer dan zeven personen bedank voor een samenwerking die niet alleen een betrouwbaar fundament gaf voor kennis-geschraagde beleidsadvisering aan het Kabinet van Europese Commissarissen maar ook bijzonder veel plezier: Rolf Heuer, Janusz Bujnicki, Henrik Wegener, Cédric Villani, Elvira Fortunato, Julia Slingo, Carina Keskitalo, Paul Nurse, and Nicole Grobert.

Ik zal Jenny Gierveld altijd dankbaar blijven voor haar mentorschap. Ik heb geprofiteerd van haar wijsheid, kritische blik en diplomatieke talenten. Mijn familie, tot slot. Schitterend om met mijn broers en zus te constateren dat we dezelfde leeftijd hebben als oude mensen.

Toen ik mijn oratie hield, zaten onze ouders op de eerste rij. Nu leven ze niet meer. Maar een nieuwe generatie is gearriveerd: kleinkinderen Felix en Lucas. Wat een weelde.

Mijn allernaasten: Emma & Friso, Cato & Abe. Jullie zijn niet alleen mijn trots, maar ook mijn inspiratie. En Hans: Ik hoop dat we nog lang samen van het leven mogen genieten.

Ik heb gezegd.

Literatuur

- Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (AWTI) (2024). *Vanzelfsprekende verbinding: Veranker sociaal- en geesteswetenschappelijk onderzoek in innovatie*. <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-bb423de3463d648e243b44c63c7073036fabb862/pdf>
- Beuker, M. R., Haan, M., Ter Haar, J. H. M., Kolkman, W. D., Verstappen, L. C. A., Visser, I., & Zijlstra, A. E. (2024). *Draagvlak voor de legitieme portie*. Boom, reeks Familie & Recht.
- Boeschoten, L., Ausloos, J., Möller, J. A., Araujo, T., & Oberski, D. L. (2022). A framework for privacy preserving digital trace data collection through data donation. *Computational Communication Research*, 4(2), 388-423. <https://doi.org/10.5117/CCR2022.2.002.BOES>
- Bos, B., Das, M., Posthumus, H., Van der Laan, J., De Heij, V., & Nieuwbeerta, P. (2022). Persoonsnetwerken en criminaliteit van Nederlandse jongeren. *Tijdschrift voor Criminologie*, 64(2), 170. https://tijdschriften.boomcriminologie.nl/tijdschrift/tijdschriftcriminologie/2022/2/TvC_0165-182X_2022_064_002_002
- Boulton, G. S. (2021). *Science as a global public good*. International Science Council Position Paper. <https://council.science/wp-content/uploads/2020/06/ScienceAsAPublicGood-FINAL.pdf>
- Bradbury, K., Rocha, F., & Edwards, L. (2022). *SAM impact in the scientific literature and policy documents: Update report*. Science Advice for Policy by European Academies. [De publicatie is verkrijgbaar via ec-sam@ec.europa.eu]
- Chen, S., & Van Ours, J. C. (2018). Subjective well-being and partnership dynamics: Are same-sex relationships different? *Demography*, 55(6), 2299-2320. <https://doi.org/10.1007/s13524-018-0725-0>
- Clancy, M., Correa, D., Dworkin, J., Niehaus, P., Watney, C., & Williams, H. (2023). Want to speed up scientific progress? First understand how science policy works. *Nature*, 620(7925), 724-726. <https://doi.org/10.1038/d41586-023-02602-9>
- Colodro-Conde, L., Couvy-Duchesne, B., Whitfield, J. B., Streit, F., Gordon, S., Kemper, K. E., Yengo, L., Zheng, Z., Trzaskowski, M., De Zeeuw, E. L., Nivard, M. G., Das, M., Neale, R. E., MacGregor, S., Olsen, C. M., Whiteman, D. C., Boomsma, D. I., Yang, J., Rietschel, ... Martin, N. G. (2018). Association between population density and genetic risk for schizophrenia. *JAMA Psychiatry*, 75(9), 901-910. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2018.1581>
- Custers, G. (2024). De opkomst van een computationele sociologie. *Sociologie Magazine*, 32(3), 28-30. <https://sociologiemagazine.nl/magazine/sociologie-magazine-nummer-3-van-2024>
- Das, M., & Emery, T. (2023). Digital technologies and the future of social surveys. In J. Skopek (Ed.), *Research handbook on digital sociology* (pp. 87-100). Edward Elgar. <https://doi.org/10.4337/9781789906769.00011>
- Duyvendak, J. W. (2015). We leven in 'on-sociologische' tijden. *Sociale Vraagstukken*. <https://www.socialevraagstukken.nl/we-leven-in-on-sociologische-tijden/>

- Duyvendak, J. W., Dykstra, P., Engbersen, G., & Van Ostaijen, M. (2021). Rutte heeft de sociologie juist nodig, Opiniestuk *Trouw*, 6 februari. <https://www.trouw.nl/opinie/rutte-heeft-de-sociologie-juist-nodig~b034a9b4/>
- Dykstra, P. (2019). Wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke verantwoordelijkheid. *Mens & Maatschappij*, 94(3), 333-344. <https://repub.eur.nl/pub/119919/>
- Dykstra, P. (2022). Kennis-geschaagde beleidsadviesing: Spanningen in de samenwerking tussen wetenschap en beleid. In F. van Ommeren, D. Roovers, P. de Jong & B. Coster (Red.), *Wetenschap en overheidsbeleid: Een spanningsvolle relatie* (pp. 125-135). Boom bestuurskunde. <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2022/06/27/wetenschap-en-overheidsbeleid>
- Dykstra, P. A., & Fokkema, T. (te verschijnen). A life course approach to intergenerational family relations. In M. Albertini (Ed.), *Handbook on intergenerational relations*, Edward Elgar.
- Engbersen, G. (2009). *Fatale remedies. Over de onbedoelde gevolgen van beleid en kennis*. Amsterdam University Press.
- Engbersen, G. (2022). Epiloog: Sociologie in een zeewaardige kist. In J. van den Berg, M. Ham, E. R. Bosman & G. Engbersen (Red.), *Raadselen van de maatschappij: Honderd jaar sociologie in Nederland* (pp. 333-343). Uitgeverij van Gennip. https://socialevraagstukken.b-cdn.net/wp-content/uploads/2024/01/Jaarboek_tijdschrSocVr2022_helemaal-klaar-voor-druk-002.pdf
- Engbersen, G., Evers, A., 't Hart, P., Jansen, A., Jensen, L., Lucassen, L., & Prak, M. (2022). *Wetenschap met de ramen wijd open: Tien lessen voor wie impact wil maken*. Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. <https://www.knaw.nl/publicaties/wetenschap-met-de-ramen-wijd-open>
- Gluckman, P. D., Bardsley, A. & Kaiser, M. (2021). Brokerage at the science-policy interface: From conceptual framework to practical guidance. *Nature, Humanities and Social Sciences Communications*, 8, 84. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00756-3>
- Grigoropoulou, N., & Small, M. L. (2022). The data revolution in social science needs qualitative research. *Nature Human Behavior*, 6(7), 904-906. <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01333-7>
- Group of Chief Scientific Advisors (2017). *Cybersecurity in the European digital single market*. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b08091c4-2595-11e7-ab65-01aa75ed71a1/language-en>
- Group of Chief Scientific Advisors (2019). *Scientific advice to European policy in a complex world*. <https://op.europa.eu/en-gb/publication-detail/-/publication/5cb9ca21-0500-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en>
- Hedde-von Westernhagen, C., Bagheri, A. & Garcia-Bernardo, J. (2024). Predicting COVID-19 infections using multi-layer centrality measures in population-scale networks. *Applied Network Science*, 9, 27. <https://doi.org/10.1007/s41109-024-00632-4>

Kazmina, Y., Heemskerk, E. M., Bokányi, E., & Takes, F. W. (2024). Socio-economic segregation in a population-scale social network. *Social Networks*, 78, 279-291. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2024.02.005>

Khokhar, T. (2017). Hugs and databases: in memory of Hans Rosling. *Worldbank Blogs*. <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/hugs-and-databases-memory-hans-rosling>

Knapp, B., Bardenet, R., Bernabeu, M. O., Bordas, R., Bruna, M., Calderhead, B., Cooper, J., Fletcher, A. G., Groen, D., Kuijper, B., Lewis, J., McInerney, G., Minssen, T., Osborne, J., Paulitschke, V., Pitt-Francis, J., Todoric, J., Yates, C. A., Gavaghan, D., Deane, C. M. (2015). Ten simple rules for a successful cross-disciplinary collaboration. *PLoS Computational Biology*, 11(4), e1004214. <https://doi.org/10.1371/journal.pcbi.1004214>

Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, KNAW (2019). *Hergebruik van publieke data. Meer wetenschap en beter beleid*. [https://storage.knaw.nl/2022-06/2019-advies-hergebruik-van-publieke-data%20\(3\).pdf](https://storage.knaw.nl/2022-06/2019-advies-hergebruik-van-publieke-data%20(3).pdf)

Kruczkiewicz, A., Klopp, J., Fisher, J., Mason, S., McClain, S., Sheekh, N. M., Moss, R., Parks, R. M. & Braneon, C. (2021). Compound risks and complex emergencies require new approaches to preparedness. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(19), e2106795118. <https://doi.org/10.1073/pnas.2106795118>

Laan, J. van der, De Jonge, E., Das, M., Te Riele, S., & Emery, T. (2023). A whole population network and its application for the social sciences. *European Sociological Review*, 39(1), 145-160. <https://doi.org/10.1093/esr/jcac026>

Lamain, C., Brugman, S., Boes, M., Schoevaars, C., Tetteroo, D., Veldhuizen, M. D., Wijnen, J. P., Lakens, D., Albronda, F., Hofmann, S., Knittel, S., & Duncan, J. (2024). Finding joy, creativity and meaning through unusual interdisciplinary collaborations. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, 1159. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03634-w>

Lazer, D. M. J., Pentland, A., Watts, D. J., Aral, S., Athey, S., Contractor, N., Freelon, D., Gonzalez-Bailon, S., King, G., Margetts, H., Nelson, A., Salganik, M. J., Strohmaier, M., Vespignani, A., & Wagner, C. (2020). Computational social science: Obstacles and opportunities. *Science*, 369(6507), 1060-1062. <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aaz8170>

Marres, N. (2017). *Digital sociology*. Polity Press.

Mills, C. W. (1959). *The sociological imagination*. Oxford University Press.

Nederlandse Sociologische Vereniging, NSV (2023). *Nieuwsbrief 12 voor NSV-Leden*.

Nunner, H., Buskens, V., Corten, R., Kaandorp, C., & Kretzschmar, M. (2023). Disease avoidance threatens social cohesion in a large-scale social networking experiment. *Nature Scientific Reports*, 13, 22586. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-47556-0>

Obermeister, N. (2020). Tapping into science advisers' learning. *Nature, Palgrave Communications*, 6(74). <https://doi.org/10.1057/s41599-020-0462-z>

Pijpers, K. (2024). Urban Living Labs in times of post-pandemic epistemic injustices: A speculative realist revision. *Preprint*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/rh6fc>

Rittel, H. W. J., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155-169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>

Ruppert, E., Isin, E., & Bigo, D. (2017). Data politics. *Big Data & Society*, 4(2), 1-7. <https://doi.org/10.1177/2053951717717749>

Salganik, M. J. (2018). *Bit by bit: Social research in the digital age*. Princeton University Press.

Swaan, A. de (2022). Een eeuw sociologie als leervak: Een voldragen discipline. In J. van den Berg, M. Ham, R. Bosman & G. Engbersen (Red.), *Raadselen van de maatschappij: Honderd jaar sociologie in Nederland* (pp. 79-92). Uitgeverij van Gennip. https://socialevraagstukken.b-cdn.net/wp-content/uploads/2024/01/Jaarboek_tijdschrSocVr2022_helemaal-klaar-voor-druk-002.pdf

Universiteiten van Nederland (UNL), Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU), Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), & ZorgOnderzoek Nederland en Medische Wetenschappen (ZonMw) (2019). Ruimte voor ieders talent. *Naar een nieuwe balans in het erkennen en waarderen van wetenschappers*. UNL. <https://www.universiteitenvannederland.nl/files/publications/Position%20paper%20Ruimte%20voor%20ieders%20talent.pdf>

Universiteiten van Nederland (UNL), Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU), Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), & ZorgOnderzoek Nederland en Medische Wetenschappen (ZonMw) (2023). *Ruimte voor ieders talent in de praktijk. Routekaart: zo geven we erkennen & waarderen vorm*. UNL. <https://recognitionrewards.nl/wp-content/uploads/2023/04/Ruimte-voor-ieders-talent-in-de-praktijk-Routekaart-Erkennen-Waarderen.pdf>

Wilkinson, M. D., Dumontier, M., Aalbersberg, IJ. J., Appleton, G., Axton, M., Baak, A., Blomberg, N., Boiten, J.-W. Bonino da Silva Santos, L. Bourne, P. E., Bouwman, J., Brookes, A. J., Clark, T., Crosas, M., Dillo, I., Dumon, O., Edmunds, S., Evelo, C. T., Finkers, R., ... Mons, B. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Nature Scientific Data*, 3, 160018. <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>

Eindnoten

- 1 Zie bijvoorbeeld de recente oproep van het Tijdschrift Sociologie (2024) voor bijdragen voor een themanummer over klimaatverandering en milieu. <https://sociologie.scholasticahq.com/pages/732-cfp-klimaat-sociologie>
- 2 Zie <https://convergence.nl/pandemic-disaster-preparedness-center/>
- 3 Zie <https://www.openscience.nl/>
- 4 Zie <https://odissei-data.nl/nl/>
- 5 Zie <https://www.lissdata.nl/>
- 6 Tot mijn grote verrassing benadrukte Rolf Heuer, deeltjesfysicus en voormalig Directeur Generaal van CERN, het belang van empirische sociale wetenschappen in een podcast die gemaakt werd ter gelegenheid van ons afscheid als Chief Scientific Advisors, *Rolf Heuer and Pearl Dykstra on being a chief science advisor*, Science Advice for Policy by European Academies, <https://sapea.info/podcasts/rolf-heuer-and-pearl-dykstra-on-being-a-chief-science-advisor/>
- 7 Zie <https://parlementenwetenschap.nl>
- 8 Zie <https://www.tilburguniversity.edu/nl/actueel/persberichten/cospirit-van-start-op-naar-een-nieuwe-generatie-science-advisors>

Pearl Dykstra is emeritus hoogleraar Empirische Sociologie aan de Erasmus School of Social and Behavioral Sciences. Haar onderzoek richt zich op intergenerationale solidariteit, vergrijzende samenlevingen, veranderingen in families, veroudering en de levensloop, en eenzaamheid. Ze is wetenschappelijk directeur van ODISSEI, (Open Data Infrastructure for Social Science and Economic Innovations), de nationale infrastructuur voor de sociale wetenschappen. Ook is ze leider van het onderzoek naar maatschappelijke veerkracht binnen het Pandemic & Disaster Preparedness Centre. Tussen 2015 en 2020 was ze een van de Chief Scientific Advisors van de Europese Commissie. Nu is ze alumna van die groep en Fellow.

Momenteel liggen er unieke kansen voor sociologen om complexe maatschappelijke problemen nog beter te gaan ontleden en begrijpen. In haar afscheidsrede *Delen = Vermenigvuldigen?* Uitdagende tijden voor de sociologie, beschrijft Pearl Dykstra drie van die kansen aan de hand van het begrip 'delen'. Ook gaat ze in op de vraag of delen iets oplevert, en zo ja, wat?

De eerste vorm van delen verloopt via multidisciplinaire samenwerking. Zo'n samenwerking vereist ingewikkelde communicatieve, relationele, en inhoudelijke inspanningen. Als er een basis van vertrouwen is, kunnen die inspanningen behalve collateral happiness, ook vernieuwende wetenschappelijke opbrengsten genereren.

De tweede vorm van delen gebeurt via het gemeenschappelijk gebruik van data. Toegang tot grootschalige data en computationele methoden maakt een vernieuwing van de onderzoeksagenda mogelijk, terwijl toegang tot overheidsgegevens de mogelijkheden vergroot om beleid van empirische ondersteuning te voorzien.

De derde vorm van delen is gefundeerd in kennis-geschaagde beleidsadvisering, die ontstaat via geïnformeerde dialogen met beleidsmakers. De kans op effectief advies is groter wanneer tijdens een adviestraject regelmatig ruggespraak wordt gehouden tussen beleidsmakers en wetenschappers. Die kans is ook groter als een advies goed past binnen een beleidsagenda. Bij uiteenlopende onderwerpen, zoals bijvoorbeeld voedsel uit de oceanen, microplastics, auto-emissies, gewasbeschermingsmiddelen, en cybersecurity, blijkt het vaak zinvol om een sociologische invalshoek in te brengen.

Erasmus Universiteit Rotterdam
Erasmus School of Social and Behavioural Sciences
Departement Bestuurskunde en Sociologie
Team Public Issues & Imaginaries

Burgemeester Oudlaan 50
3062 PA Rotterdam

E supportoffice@essb.eur.nl
W www.eur.nl/essb

ISBN 978-90-75289-80-0